

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ТАЪЛИМ, ФАН ВА ИННОВАЦИЯЛАР ВАЗИРЛИГИ

БУХОРО ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

АРХЕОЛОГИЯ ВА БУХОРО ТАРИХИ КАФЕДРАСИ

БУХОРО ТАРИХИ МАСАЛАЛАРИ

(энг қадимги замонлардан ҳозиргача)

мавзусида Республика миқёсидаги илмий-амалий конференция

МАТЕРИАЛАРИ

2024 йил 10 май

Бухоро - 2024

Илмий-амалий анжуман Бухоро тарихи, манбашунослиги, тарихшунослиги, археологияси, этнографияси, нумизматикаси, шахарсозлиги, маданият ва санъати сохаларида амалга оширилаётган энг янги илмий натижаларни илмий жамоатчиликка етказиш, фан ва таълимнинг узвий богликлигини кучайтириш максадида Бухоро давлат университетида **2024 йил 10 май** куни **“БУХОРО ТАРИХИ МАСАЛАЛАРИ” (ЭНГ КАДИМГИ ЗАМОНЛАРДАН ҲОЗИРГАЧА)** мавзусидаги Республикао микёсида илмий-амалий конференция белгиланган тадбирларни амалга ошириш максадида утказилди.

Ушбу илмий туплам кенг илмий жамоатчилик, Бухоро тарихи билан кизикувчилар, тарихчилар, магистрантлар ва талаба ёшларга мулжалланган

Масъул мухаррир:

БухДУ профессори, тарих фанлари доктори

Х.,Х.,Тураев

Тахрир хайъати ва аъзолари:

О.Х.Хамидов - Бухоро давлат университети ректори, и.ф.д., профессор Т.Х.Расулов - илмий ишлар ва инновациялар буйича проректор, ф.ф.д., профессор А.А.Болтаев - Тарих в юридик факультети декани, ф.ф.д., доцент Ф.У.Темиров - Археология ва Бухоро тарихи кафедраси мудири, т.ф.ф.д (PhD) доцент С.И.Иноятлов - Бухоро давлат университети профессори, т.ф.д.

М.И.Ниязова - Археология ва Бухоро тарихи кафедраси доценти, т.ф.н

М.Б.Курбонова - Археология ва Бухоро тарихи кафедраси доценти, т.ф.н

Ф.Д.Бобожонова - Археология ва Бухоро тарихи кафедраси доценти, т.ф.н

А.А.Болтаев - Археология ва Бухоро тарихи кафедраси доценти, т.ф.ф.д (PhD)

Б.Б.Болтаев - Археология ва Бухоро тарихи кафедраси катта уқитувчиси, т.ф.ф.д

(PhD) О.И.Ражабов - Археология ва Бухоро тарихи кафедраси катта уқитувчиси,

Ш.У.Носиров - Археология ва Бухоро тарихи кафедраси уқитувчиси,

Тупловчи ва нашрга тайёрловчилар:

Темиров Ф.У. - Археология ва Бухоро тарихи кафедраси мудири

Умаров Б.Б. - Археология ва Бухоро тарихи кафедраси уқитувчиси

Носиров Ш.У.- Археология ва Бухоро тарихи кафедраси уқитувчиси

Мазкур туплам Бухоро давлат университети Илмий Кенгашининг 2024 йил 4 майдаги
9 - сонли қарори билан нашрга тавсия қилинган.

*Илмий-амалий анжуман материалларида ёритилган тарихий жараёнлар,
маълумотлар, чиқарилган хулосалар, манба ва адабиётлар учун муаллифларнинг
узлари масъул ва жавобгардир*

Бухоро тарихи масалалари (энг қадимги замонлардан ҳозиргача)

Адабиётлар руйхати

1. Ахмедов Б.А. Ўзбекистон халқлари тарихи манбалари. - Тошкент: Укитувчи, 1991. - Б. 167-169.
2. Стэнли Лэн-Пуль. Мусулманские династии. Хронологические и генеалогические таблицы с историческими введениями / Перевод с английского с примечаниями и дополнениями В. В. Бартольда. - Москва: Восточная литература, Муравей, 2004. - Б.
3. Сейди Али Раис. Миръотул мамолик / Таржима ва изохлар Ш.Зуннуновники. - Тошкент: Ўз ССР Фанлар академияси нашриёти, 1963.
4. Мир Мухаммад Амин-и Бухари. Ўбайдулла-наме / Перевод с таджикского, предисловие, примечания А. А.Семенова. - Ташкент: Фан, 1957. - Б. 228
5. Тураев Х., Бухоро тарихи ёзма манбалари (дарслик). - Бухоро: Дурдона, 2023

BUXORO VA XIVA XONLIKLARINING TASHQI SAVDO ALOQALARI

Norova Zilola Raxmatullo qizi Buxoro davlat universiteti, 4-kurs

talabasi Ilmiy rahbar: Utayeva F.X.

Buxoro davlat universiteti dotsenti, t.f.f.d. (PhD)

XVIII asr oxirlari va XIX asr boshlarida Rossiya imperiyasining mustamlakachilik siyosati amalga oshirildi. Rossiya davlatining hukmron doiralari Qo'qon, Xiva xonliklari va Buxoro amirligiga nisbatan tashqi siyosatida rus generallarining mavqeyi kuchaygan. Turkiston o'lkasi qisqa muddatda mustamlakaga aylantirililib, o'lkaga nisbatan agrar siyosat, ruslashtirish siyosati, xom ashyo manbai va tayyor mahsulotlar bozoriga aylantirilishi siyosatlari qo'llana boshlangan.

Dehqonchilik madaniyati rivojlangan bu boy o'lka sanoat uchun xom ashyo manbaiga, qulay va mo'may foyda keltiruvchi bozorga aylantirilgan. Asosan sanoatining ehtiyojlarini qondirish va boshqa harbiy-siyosiy maqsadlarda Turkistonda temir yo'l va sanoat korxonalarini qurish boshlangan. 1906-yili Orenburg Toshkent bilan bog'langan. 1900-1910- yillarda Turkistonda 233 ta korxonalar qurilib ishga tushirilgan. Bular asosan paxta tozalash, pillachilik, ko'ncilik, yog'-moy ishlab chiqaruvchi zavodlar edi.

To'qimachilik korxonalari taraqqiyotining muhim xom ashyo manbai hisoblangan paxtachilikni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratildi. Buning uchun avvalambor qadimdan ekilib kelinayotgan jaydari g'o'za o'rniga paxtaning serunum Amerika navlaridagi etilgan¹. Rossiyaning O'rta Osiyo bilan savdo aloqalarida o'lkamizdan chigitli paxtani olib chiqib ketib g'alla keltirish birinchi o'ringa chiqarilgan. O'rta Osiyoni Rossiya markaziy nohiyalari bilan bog'lab, umumiy rus bozorining uzviy qismi qilib qo'ygan. O'rta Osiyo endilikda har qanday sanoat rivojining zarur sharti bo'lgan jahon bozoriga chiqdi². Rossiya gazmollari xonliklarga 1856- yilda 320 000 so'mlik miqdorda keltirilgan bo'lsa, bu raqam 1866- yilda 3777000 so'm va 1867- yil 6952000 so'mni tashkil qilgan, 282 % dan 931 % ga ko'tarilgan. Rossiyaga yuborilgan o'zbek gazmollari 1856- yildagi 815000 so'mlikdan 1867- yilda 517000 so'mgacha ya'ni 71,8% dan 69 % kamaygan³. XIX asrning ikkinchi yarmidan boshlab Rossiyadan sanoat mahsulotlarining keltirilishi ortib borgan sari mahalliy hunarmandchilik ishlab chiqarish inqirozga uchray boshlagan. To'quvchi dastgohida 17-18 soatdan ishlab bor yo'g'i 4 - 8 arshin (Arshin 72.12 smga teng) mato ishlab chiqarar, lekin oladigan maoshi arzimagan miqdorda bo'lgan. Xonliklar davrida fabrika va manafaktura ishlab chiqarishi bo'lmasada, uyda ishlaydigan dehqon hunarmandchiligiga asoslangan markazlashgan, asosan tarqoq holdagi manafakturalarning kurtaklari mavjud bo'lgan. Samarqand, Marg'ilon, Qo'qon, Andjjon, Buxoroda 1841-yilda 6 ta cho'yan quyish sexi bo'lib, ularda qishloq xo'jalik qurollari, to'plar

¹ Ziyoev H. Turkistonda Rossiya tajovuzi va hukmronligiga qarshi kurash. (XVIII-XX asr boshlari). -T.: Sharq, 1998. - 478 bet.

² G. A. Xidoyatov. Mening jonajon tarixim. Toshkent:"O'qituvchi", 1992 .

³ Ziyoev H. Z. O'zbekiston mustamlaka va zulm iskanjasida.- T.: Sharq, 2006

Республика миқёсидаги илмий-амалий конференция

uchun yadro ishlab chiqarilgan. Xuddi shunday korxonalar boshqa xonliklarda ham mavjud bo'lgan. Birgina Toshkent shahrining o'zida 1870- yilda 775 ga yaqin to'quvchilik ustaxonasi faoliyat ko'rsatib turgan.

Mahalliy sanoatining rivojlanishini paxtani qayta ishlash bilan bevosita bog'liq bo'lib qolgan paxta tozalash, yog', sovun pishirish korxonalari tarmog'i kengaygan. O'lkada 1895 - yildan 1914-yilgacha

11 ta urug' zavodi, o'nlab ko'n, g'isht, ohak qizdirish, mis eritish, jun yuvish sexlari, vino, pivo, farmasevtika, oziq ovqat korxonalari ishga tushirilgan. Viloyatlarda sanoat bir xilda rivojlanmagan. 1880-yildan 1914-yilgacha Farg'ona viloyatining 224 ta, Samarqand viloyatida 163 ta, Yettisuv viloyatida 107 ta korxonalar bunyod etilgan. XIX asr oxirigacha Buxoroda texnik jihatdan mutaxassislar yo'qligi sababli hunarmandchilik ishlab chiqarish past darajada bo'lgan. 1905-yilga kelib amirlikda 9 ta paxta tozalash zavodi mavjud bo'lib 2 million 500 ming pud paxtani qayta ishlagan.

Birinchi jahon urushi arafasida esa amirlik hududida 50 dan ortiq korxonalar mavjud bo'lib shundan 26 tasi paxta tozalash zavodi bo'lgan. Ularning ham asosiy qismi amirlikning rus shaharlarida joylashtirilgan. Kogonda 15 ta paxta tozalash zavodi, yog' zavodi vat emir yo'l ustaxonasi, Chorjo'yda 10 ta paxta zavodi mavjud bo'lgan¹. Sanoat korxonalarining kamligi sababli ishchilar safi ham oz sonli edi. Ishchilar bor yo'g'i 3,5 ming kishini tashkil etib aholining 0,2 foiz tashkil qilgan. Buxoro temir yo'li qurilishi munosabati bilan mavsumiy ishga qabul qilganlar hisobidan ishchilar soni 7 ming kishini tashkil etgan. Paxta tozalash, jun, yog' sanoatida mavsumiy mehnat ommalashgan edi. Korxonalar hajmining kichikligi, texnika ta'minotining zaifligi doimiy ishchi kadrlar avvalo, kon qazish sanoatida va temir yo'li qurilishida ko'proq vujudga kelgan.

Shaharlar aholisi butun aholiga nisbatan ikki baravar tezroq ko'payib borgan. Qishloq xojaligida ham o'zgarishlar sodir bo'lib, sug'oriladigan yer maydonlari va qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarish ancha ko'paydi, asosiy ekinlar hosildorligi ko'tarilgan. Chinni buyumlar savdosida esa Kuznesov va Gardner shirkatlari Turkiston bozorida hukmron mavqeni egallagan.

Xulosa qilib aytganda, tashqi va ichki savdo asosan XIX asr boshlarida o'z faoliyatlarida namoyon eta boshladi. Turkistonda yagona ichki bozorining shakllanishi boshlandi. XIX asr 5060 yillarida ham Buxoro, Xiva Qo'qon xonliklari Rossiya o'zlarining tayyor mahsulotlari bilan savdo-sotiq qilgan. Shuningdek, Rossiya ham xonliklarda tayyor mahsulotlari bilan savdoda qatnashgan. Bunday teng va adolatli savdo aloqalari har ikki mamlakatda ishlab chiqarish kuchlarining o'sishiga ijobiy ta'sir ko'rsatgan.

1. Курбонова, Д. Н. (2024). ПРЕИМУЩЕСТВА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ GOOGLE DOCS И РЕДАКТИРОВАНИЯ ФАЙЛОВ В СРЕДЕ GOOGLE. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 44(4), 108-113.
2. Soliyevna, S. S. (2024). SO'G'D KONFEDERATSIYASINING SHAKLLANISH JARAYONI. *Лучшие интеллектуальные исследования*, 20(4), 174-180.
3. Kholmamatovna, U. F. (2024). CREATION OF THE PLACE OF SPECIALISTS AND JOB IN THE TEXTILE INDUSTRY. *Лучшие интеллектуальные исследования*, 20(4), 189-197..
4. Axmatovna, J. N. (2024). QUYI ZARAFSHON VOHASI AHOLISINING YER-SUVDAN FOYDALANISH BILAN BOGLIQ AN'ANALARI (XIX ASR OXIRI-XX ASR BOSHLARI). *Лучшие интеллектуальные исследования*, 20(4), 181-188..
5. Utayeva, F. (2023). TO'QIMACHILIK FABRIKASIDA AHOLINING ISH BILAN TA'MINLANISHI. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz)*, 41(41).
6. F Utayeva [BUXORO IP-GAZLAMA KOMBINATINING QURILISH TARIXI VA ISHLAB CHIQRISH FAOLIYATI](#) *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz)*, 2023

7. Utayeva, F., & Muxamedjonova, M. (2024). TO 'QIMACHILIK SANOATINING RIVOJLANISHIDA XOTIN-QIZLARNING O'RNI. *Farg'ona davlat universiteti*, (1), 49-49.
8. F Utayeva, B Safarov **ИСТОРИЯ СТРОИТЕЛЬСТВА И ПРОИЗВОДСТВЕННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ БУХАРСКОГО ПРЯДИЛЬНОГО-ТЕКСТИЛЬНОГО КОМБИНАТА**
Farg 'ona davlat universiteti ilmiy jurnali, 2023
9. Utayeva, F. (2023). BUXORO TO'QIMACHILIK KOMBINATINI MALAKALI MUTAXASISLAR BILAN TA'MINLASH. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz)*, 41(41).
10. Utayeva, F. (2023). BUXORO IP-GAZLAMA KOMBINATINING QURILISH TARIXI VA ISHLAB CHIQRISH FAOLIYATI. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz)*, 41(41).
11. Utayeva, F., & Safarov, B. (2023). ИСТОРИЯ СТРОИТЕЛЬСТВА И ПРОИЗВОДСТВЕННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ БУХАРСКОГО ПРЯДИЛЬНОГО-ТЕКСТИЛЬНОГО КОМБИНАТА. *Farg 'ona davlat universiteti ilmiy jurnali*, (1), 303-307.
12. Utayeva, F., Sharipova, P., & G'ayratjon qizi Rahmatova, R. F. (2023). MUSTAQILLIK YILLARIDA BUXORO TO 'QIMACHILIK SANOATIDA MODERNIZATSIYALASHUV JARAYONLARI. *Scientific journal of the Fergana State University*, (6), 61-61.
13. Kholmamatovna, U. F. (2022). Bukhara Yarn and Fabric Factory (1970-1985). *Central Asian Journal of Social Sciences and History*, 3(6), 160-164.
14. Utayeva, F. (2022). Utayeva FX MUSTAQILLIK YILLARIDA BUXORODA TO'QIMACHILIK SANOATINING RIVOJLANISHI. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz)*, 18(18).
15. Utayeva, F. (2022). Utayeva FX BUXORODA TO'QIMACHILIK SANOATINING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz)*, 18(18).
16. Utayeva, F. (2021). BUXORO TARIXINI O'RGANISHDA ARXEOLOGIK TADQIQOTLARNI O'RNI. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz)*, 7(7).
17. Utayeva, F. (2021). Activities and Financial Status of Bukhara Mangit Rulers in The Years Of Independence. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz)*, 7(7).
18. Utayeva, F. (2021). TARIX DARSLARIDA MUTAFAKKIRLARNING MA'NAVIY MEROSLARIDAN FOYDALANISH. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz)*, 6(6).
19. Utayeva, F. (2021). ЎЗБЕКИСТОН ИЛМИЙ ТАРИХИЙ МАТБУОТДА БУХОРО ТАРИХИ МАСАЛАЛАРИ. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz)*, 6(6).
20. Utayeva, F. (2021). MUSTAQILLIK YILLARIDA BUXORODA TO'QIMACHILIK SANOATINING RIVOJLANISHI. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz)*, 8(8).
21. Kholmamatovna, U. F. (2024). CREATION OF THE PLACE OF SPECIALISTS AND JOB IN THE TEXTILE INDUSTRY. *Лучшие интеллектуальные исследования*, 20(4), 189-197.
22. Utayeva, F., & Muxamedjonova, M. (2024). TO 'QIMACHILIK SANOATINING RIVOJLANISHIDA XOTIN-QIZLARNING O'RNI. *Farg'ona davlat universiteti*, (1), 49-49.

¹ U. Rashidov O'. Rashidov - "XX asr boshlarida Buxoro amirligidagi siyosiy va iqtisodiy jarayonlar " "Buxoro"
Nashriyoti 2011-y

